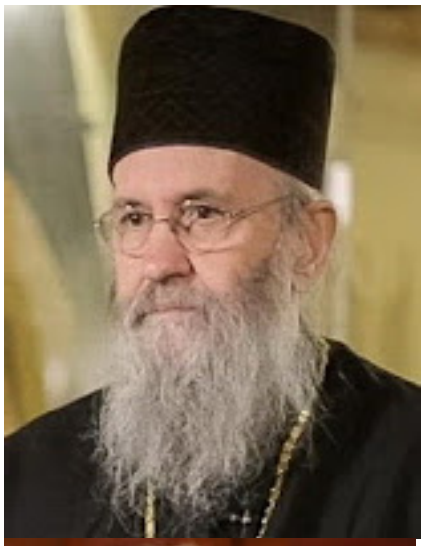

ÎPS MITROPOLIT HIEROTHEOS VLACHOS ISCODIT DE PROF. DR. PAVEL CHIRILĂ

Spuneţi-ne ceva despre moarte, primul lucru care vă vine în minte, ceva ce consideraţi a fi foarte important. Primul lucru care îmi vine în minte ar fi acela că moartea este un mare mister, precum spun şi versurile cîntate la slujba de înmormîntare, scrise de Sfîntul Ioan Damaschin. Acest mister este legat de faptul că în momentul morţii sufletul este smuls din armonia perfectă în care se află cu trupul. Este de asemenea un eveniment trist pentru că este legat de coruptibilitatea și mortalitatea omului manifestate de-a lungul întregii sale vieții.

De asemenea, întrebarea îmi amintește de Slujba de Înviere, sărbătorită cu mare fast de către ortodocși. Creștinii țin lumînări aprinse în mînă și cîntă triumfători următoarele versuri de laudă: „Hristos a înviat din morţi, cu moartea pe moarte călcînd, şi celor din morminte viaţă dăruindu-le”. Această imagine deosebită este reprezentativă, ilustrînd atitudinea noastră față de viață și moarte. Este adevărat că sîntem muritori și înclinați spre păcat însă dispunem de un „medicament al nemuririi“, iar acela este Cel ce a înviat din morţi, Domnul Nostru Iisus Hristos. În termeni moderni se poate spune că prin întruparea Fiului lui Dumnezeu şi prin unirea firii umane ce cea divină în persoana Logosului a avut loc o „clonare spirituală”, iar firea noastră muritoare a fost unită cu viaţa în Dumnezeu. De aceea pentru a face referire la moarte, se întrebuințează termenul de „adormire” (a dormi), iar locul unde sînt înmormîntați cei adormiți se numește „cimitir” („dormitor” în greacă) și nu mormînt.

Astfel, atunci cînd văd oameni ţinînd o lumînare aprinsă şi cîntînd „Hristos a înviat” în noaptea de Înviere, înţeleg mai bine de ce ar trebui să privim moartea mai degrabă ca pe un proces de trecere „din ţinutul Egiptului” în „tărîmul făgăduinţei”, ca pe o speranţă a învierii în Hristos. Ar fi foarte bine dacă am putea întîmpina moartea în această postură, ţinînd lumînarea de Înviere aprinsă şi cîntînd „Hristos a Înviat”. La urma urmei, sîntem în această viaţă doar nişte „străini”, nişte „pelerini”; noi aparţinem de fapt altui tărîm. Sfîntul Nicolae Cabasila (secolul al XIV-lea) compara foarte frumos timpul petrecut pe pămînt cu cel petrecut de făt în pîntecele mamei, spunînd că momentul morţii nu este altceva decît părăsirea pîntecelui. De aceea, în Biserica Ortodoxă sfinţii sînt sărbătoriţi fie în ziua adormirii, fie în ziua martirizării şi nu în cea a naşterii fizice.

Sfînta Scriptură ne învaţă că există două tipuri de frică: conform psalmistului, există o frică divină, adică frica de Dumnezeu şi începutul înţelepciunii, iar al doilea tip de frică este cea inspirată de demoni, adică o teamă patologică. În ce categorie se încadrează frica de moarte?

Există, într-adevăr, frica de Dumnezeu, adică o energie necreată a harului Dumnezeiesc şi începutul mîntuirii, adică omul se teme, Îl respectă pe Dumnezeu şi începe să Îi asculte poruncile Sale, şi există frica de diavol, ce provoacă nelinişte şi teamă. Însă, pe lîngă acestea două, mai există şi un al treilea tip, o aşa numită
teamă psihologică
, ce se referă la nesiguranţa şi instabilitatea emoţională a unei persoane.

Frica de moarte înseamnă ceva diferit pentru fiecare în parte. Cei secularizaţi şi ateii se tem de „inexistenţă”, adică ei cred că această lume este singura existentă, iar după moarte nu mai există nimic altceva. Această viziune nu este valabilă pentru lumea ortodoxă. Pentru creştini, teama de moarte are legătură cu plecarea sufletului din lumea aceasta, părăsirea prietenilor şi a rudelor şi intrarea într-o lume încă necunoscută lor. Ei nu ştiu cum vor trăi acolo sau ce se va întîmpla la judecata de după moarte. De aceea, este nevoie de credinţă şi de pregătire spirituală.

Bineînţeles, creştinii care au dobîndit iluminarea minţii duhovniceşti
,
îndumnezeire şi s-au unit cu Hristos au depăşit teama de moarte, aşa cum o arată viaţa apostolilor, a martirilor şi în general viaţa tuturor sfinţilor. În Sinaxar întîlnim adesea fraze precum aceasta: „În această sfîntă zi” (cutare şi cutare) „în pace s-au săvîrşit” sau „s-a săvîrşit de sabie” etc. Trebuie să subliniem faptul că în greacă verbul
teleioutai
înseamnă „a perfecţiona”, a duce la perfecţiune şi este diferit de
teleionei
, care înseamnă „a înceta din existenţă”. Se poate spune, de asemenea, că viaţa simţurilor (
bios
) este luată de către moarte, în vreme ce viaţa (
zoin
) nu este încheiată, ci perfecţionată.

Ceea ce este important de ştiut este că prin viaţa spirituală putem învinge teama de moarte şi începem să o privim ca pe o cale către întîlnirea cu Hristos, cu Maica Sa şi cu ceilalţi sfinţi.

Conform Sfintei Tradiţii, la moartea unei persoane sînt prezenţi atît îngeri sfinţi, cît şi demoni. Ce ne puteţi spune despre asta?

Știm din învățătura lui Hristos și din întreaga tradiție a Bisericii că există atît îngeri, cît și demoni, și că aceștia nu sînt întrupări ale binelui sau răului, ci ființe create de către Dumnezeu. Diavolii sînt îngerii care au pierdut comuniunea cu Dumnezeu. Mulți sfinți au fost vrednici de a vedea îngeri sau demoni în timpul vieții pămîntești.

Conform învățăturilor Părinților noștri, îngerii și sfinții, adesea chiar și Hristos și Maica Domnului se arătau celor care erau pe patul morții, pentru a-i întări și pentru a-i ajuta să depășească teama cauzată de moarte. De asemenea, apar și demoni, mai ales atunci cînd pot să influențeze anumiți oameni prin slăbiciunile lor și cerînd astfel drept asupra sufletelor lor. Acest lucru ne este amintit în rugăciunea către Maica Domnului, din slujba de Pavecerniță: „Și în vremea ieșirii mele, ticălosul meu suflet păzindu-l și întunecatele chipuri ale viclenilor diavoli departe de acesta izgonindu-le”.

Din învăţăturile Bisericii ştim foarte bine că fiecare dintre noi are „un înger păzitor” care îl apără, şi de aceea există o rugăciune specială pentru îngerul păzitor în slujba de Pavecerniță. Părintele Paisie, un călugăr din Sfîntul Munte, îmi povestea că își vedea adesea îngerul păzitor alături de el, luîndu-l în brațe. Spunea că trebuie să luptăm pentru mîntuire, ca îngerul nostru ce a trecut prin multe chinuri să ne apere și să ne ajute pe parcursul vieții, să nu meargă în fața Domnului cu mîinile goale.

Îmi aduc aminte cu emoție că tatăl meu, atunci cînd intra în biserică, mergea la ușa din partea dreaptă a Sfîntului Altar și săruta icoana Sfîntului Arhanghel Mihail, rugîndu-l să aibă grijă de sufletul său atunci cînd va veni vremea, să îl păzească de spiritele rele și să-l ducă la Dumnezeu. Poate că această rugăciune, pe lîngă toate celelalte, l-a ajutat să aibă un somn de veci liniștit și un chip senin și fericit în mormînt.

Sfînta Scriptură spune că mila este mai mare ca judecata. Oare aceasta înseamnă că milostenia răscumpără mulțimea păcatelor?

Pentru a răspunde, trebuie mai întîi să vedem ce înseamnă mila. În realitate, mila este sentimentul harului divin, al iubirii lui Dumnezeu. Cînd în rugăciunile noastre spunem „Doamne, miluieşte”, cerem îndurare de la Dumnezeu, cerem harul divin. Acela care are parte de harul divin este generos cu semenii săi prin fapte de milostenie, prin rugăciuni, prin vorbe de duh şi prin contribuţii materiale, ajungînd la starea de fericire: „fericiţi cei milostivi, căci aceia se vor milui” (
Matei
5,7). La aceasta se referă Biblia cînd spune că dobîndirea harului Domnului și faptele de milostenie sînt mai mari decît judecata.

Acela care a fost transformat spiritual şi care s-a unit cu Dumnezeu nu se teme de judecată, căci el se regăsește în cuvintele Domnului Iisus Hristos: „Adevărat, adevărat zic vouă: Cel ce ascultă cuvîntul Meu şi crede în Cel ce M-a trimis are viaţă veşnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat de la moarte la viață” (
Ioan
5, 24).

Conform învăţăturilor Părinţilor bisericeşti, există trei tipuri de judecată. Prima are loc în timpul vieţii, cînd ne confruntăm cu decizia de a face sau nu voia lui Dumnezeu și cînd trebuie să alegem dacă urmăm sau nu un gînd rău. Al doilea tip de judecată are loc atunci cînd sufletul părăsește corpul și, potrivit Sfîntului Apostol Pavel, „precum le este rînduit oamenilor o dată să moară, iar după aceea să fie judecați” (
Evrei
9, 27). Cel de-al treilea şi ultimul tip de judecată va avea loc la cea de-a doua venire a lui Hristos. Primul tip de judecată este important.

Sfîntul Simeon Noul Teolog spune că un om care se unește cu Hristos în viața aceasta și vede Lumina Necreată a fost deja judecat și nu trebuie să mai aștepte cea de-a doua venire a lui Hristos. Aceasta ne amintește de cuvintele lui Hristos pe care le-am menționat mai sus.

Aș vrea acum să repet cuvintele rostite de Sfîntul Vasile cel Mare si de alți Părinţi ai Bisericii, care spuneau că există trei categorii de oameni ce au fost salvați:
sclavii
care urmează poruncile Domnului pentru a nu ajunge în Iad,
salariații
ce se străduiesc să cîștige Raiul drept răsplată și
fiii
care ascultă voia Domnului, din iubire pentru El. Astfel, pe parcursul întregii vieți trebuie să avansăm treptat de la nivelul de sclav, la cel de salariat și apoi să dobîndim mentalitatea fiului. Adică să trecem de la teamă și de la dorința de recompensă, la iubire. Să-L iubim pe Hristos, pentru că El ne este mamă, tată, prieten, frate, soț și soție. Astfel putem transcede judecata.

Spuneți-ne ceva despre moartea subită.

Înțelegerea fenomenului de moarte subită depinde de punctul de vedere al fiecăruia. Pentru secularizați, moartea subită este bună și de dorit, căci vor fi scutiți de suferinţă și nu vor fi chinuiți de boli la bătrînețe. Pentru creștinii credincioși însă, moartea subită nu este privită cu ochi buni, pentru că aceştia nu mai au ocazia să își pregătească întîlnirea cu Hristos. Cînd ne întîlnim cu un om important, ne pregătim corespunzător. La fel ar trebui să respectăm și întîlnirea noastră cu Hristos.

Pregătirea prin repetiție este esențială. De aceea, regretatul părinte Paisie obișnuia să spună că boala cancerului este una divină, căci a umplut Raiul de sfinți. Adică o boală lungă pregătește oamenii prin rugăciune și pocăință. Sfîntul Maxim Mărturisitorul spunea că durerea vindecă plăcerea.

În orice caz, nimic nu este mai sigur decît moartea. O întîlnim peste tot în jurul nostru, totul moare, toate ființele, prietenii, rudele. Ceea ce nu cunoaștem însă este ceasul morţii, cînd va veni moartea. Ar putea veni în somn, cînd ne plimbăm, cînd călătorim, cînd lucrăm, cînd ne destindem etc. De aceea, trebuie să ne rugăm Domnului zilnic, așa cum o face Biserica: „Cealaltă vreme a vieții noastre în pace și întru pocăință a o săvîrși, la Domnul să cerem” şi „Sfîrșit creștinesc vieții noastre, fără durere, neînfruntat, în pace și răspuns bun la înfricoșătoarea judecată a lui Hristos să cerem”.

Din învăţăturile Părinţilor bisericeşti aflăm că unul din cele mai mari daruri pe care un om îl poate avea este „gîndul la moarte”. Cînd acesta este păstrat cu voia lui Dumnezeu nu îl duce pe om la disperare, la deznădejde sau la teamă psihologică, ci dimpotrivă, îl inspiră, îl îndeamnă spre rugăciune, îi oferă creativitate chiar şi în treburile pămînteşti, întrucît el încearcă să îşi îndeplinească îndatoririle şi să se pregătească îndeajuns. Cînd trăim fiecare zi ca şi cum ar fi ultima, atunci pînă şi moartea subită ne găseşte pregătiţi.

Care este expresia corectă: „ceasul morţii” sau „clipa morţii”?

Depinde cum interpretăm cele două cuvinte „ceas” şi „clipă”. În vorbirea curentă de obicei folosim „ceas”, cu sensul de moment. Dar înţeleg că întrebarea dvs. este dacă moartea este un proces sau mai degrabă un moment. Ce pot spune este că există, într-adevăr, un proces al morţii, adică bolile îndelungate slăbesc organismul omului şi îl duc în cele din urmă la moarte, însă separarea sufletului de trup are loc prin voia Domnului, la un anumit moment.

Acest moment este unul important, pentru că atunci se schimbă modul de existență și nu putem ști cum va fi mai departe. Cunoaștem stadiul în care sufletul este atașat de trup și al cărui mod de comunicare cu mediul este pe calea simțurilor. Nu avem o experiență anterioară a ceea ce se va întîmpla și cum va fi. Acum vedem lumea creată de Dumnezeu, oameni, prieteni, frumusețea pămîntului și nu îngeri și demoni. Atunci însă, sufletul nu va mai vedea cu ajutorul simțurilor trupești, ci va vedea ce acum nu poate. De aceea, sfinții vor să fie conștienți și să se roage pe durata procesului morții, pentru a părăsi această lume în rugăciune și să aibă puterea și harul Domnului mereu cu ei.

Astăzi însă, acest privilegiu de a ne putea ruga pe durata acestor ceasuri, de a ne împărtăși cu Trupul și Sîngele lui Hristos şi de a ne umple de slava Domnului atunci cînd sufletul părăsește trupul este înlăturat de așa numitul echipament de reanimare de la terapie intensivă. Din punct de vedere creștinesc, pentru ceasul și momentul morții este nevoie de o pregătire prealabilă, adică de mărturisirea păcatelor, de Sfînta Împărtășanie, de Sfîntul Maslu, de rugăciunile noastre și ale rudelor. Cu toate acestea, în unitățile de terapie intensivă, o astfel de slujire eclezial-pastorală este imposibilă. Astfel, din cauza medicamentelor și a tehnicilor moderne existente, în ziua de astăzi din ce în ce mai mulți oameni se sting fără a ști ce se întîmplă în acel ceas sau în acea clipă. Aceasta este o problemă importantă. Metodele medicale moderne pun în discuție următoarea dilemă: „Se prelungeşte viaţa sau se împiedică procesul morţii?”. Prin tot ceea ce ne oferă știința medicală, întrebarea care se pune este următoarea: viaţa ne este prelungită pentru a ne căi şi pentru a o dedica Domnului sau, de fapt, procesul morţii este oprit, ceea ce cauzează durere fizică şi existenţială?

În orice caz, este o mare binecuvîntare pentru cineva să poată muri înconjurat de rudele ce se roagă pentru el și mai ales să poată muri în comuniune cu Biserica, primind Sfînta Împărtășanie, rugîndu-se, primind binecuvîntarea părintelui duhovnicesc și bucurîndu-se de slava Domnului și rugăciunile sfinților. Dorința noastră cea mai mare ar trebui să fie o moarte precum aceea reprezentată în icoana Adormirii Maicii Domnului, cu ea în mijloc, înconjurată de dragostea lui Hristos, de Apostoli și de Ierarhi.

Unii oameni au parte de o moarte pe neașteptate. Este adevărat că Dumnezeu ia pe cineva atunci cînd are șanse mari de mîntuire?

Noi, creștinii, credem că ne-am născut din iubirea lui Dumnezeu și că El ne îndrumă viața, El ne dă viață și o ia atunci cînd consideră a fi momentul potrivit. De asemenea știm că Dumnezeu iubește creația Sa, îl iubește pe om și vrea ca acesta să se mîntuiască. De aceea, nu există îndoială că Dumnezeu permite ca moartea fiecărui om să se petreacă la momentul cel mai potrivit. Desigur, iubirea lui Dumnezeu nu anulează libertatea omului. Omul are capacitatea de a alege și de a face fapte bune sau rele, de a se împărtăși din iubirea lui Dumnezeu sau de a o respinge.

Pentru că spuneați că unii oameni mor pe neașteptate, aș dori să vă reamintesc de faptul că ar trebui să conștientizăm tot timpul că vom muri, nu trebuie să avem impresia că vom trăi veșnic pe pămînt, pentru că aceasta este o boală spirituală. Între viață și moarte există o alternanță, asemănătoare cu cea dintre noapte și zi. Biologia moleculară modernă subliniază faptul că moartea este, fără îndoială, legată de viață, întrucît printre genele umane există și gene ale îmbătrînirii, localizate în mitocondrii. Deci, încă de la naștere, moartea este prezentă în ADN și o vedem prezentă în corpul nostru prin moartea celulelor și, în general, prin îmbătrînire, prin apariția ridurilor, a bolilor, prin tot ceea ce din punct de vedere teologic numim mortalitatea și coruptibilitatea omului. Nu trebuie să ne comportăm precum struții, să băgăm capul în nisip și să ne prefacem că nu vedem aceste semne.

În acest proces ar trebui să știm că Dumnezeu nu ne-a creat ca să murim, moartea este consecința păcatului săvîrșit de Adam și Eva, El ne iubește și are grijă de noi. Este părintele nostru iubitor.

Nu este corect ca pe de o parte să spunem „Rugăciunea Domnească”, bine cunoscutul „Tatăl nostru”, şi să-L numim „Tată”, iar pe de altă parte să trăim ca nişte orfani.

Credinţa ortodoxă acordă o mare importanţă pocăinţei. Mulțumim, Doamne, că ne-ai oferit pocăință. Poate aceasta în ceasul morții să fie atît de mare, încît un om să se poată salva deși sufletul său este împovărat de păcate mari?

Tradiția Ortodoxă spune că păcatul nu este moral, ci mai degrabă ceva ontologic, și anume abaterea de la viață conform naturii, către cea contra ei. Astfel, căința este reîntoarcerea omului de la calea greșită, la însăși natura vieții. Din cauza păcatului, omul și-a pierdut comuniunea cu Dumnezeu, cu aproapele său și cu întreaga creație. Prin pocăință, el dobîndește din nou această comuniune. Astfel, aceasta este asociată cu un proces ce eliberează omul de tot ceea ce îl înrobește. Părinții bisericii au descris acest progres în trei cuvinte:

purificare, iluminare, îndumnezeire
, adică o adevărată terapie. Aceasta are loc pe parcursul întregii vieţi. Prin urmare, mîntuirea este legată de terapia sufletului. Medicul ne studiază corpul, pune un diagnostic şi ne recomandă o metodă de vindecare. Acelaşi lucru este valabil şi pentru boala sufletului.

Mărturisirea păcatelor în ceasul morţii îi deschide omului calea spre mîntuire. Dacă nu a apucat să-și curețe sufletul, Biserica, prin rugăciunile sale, îl ajută să se mîntuiască, ținînd cont de faptul că perfecțiunea este infinită, este o stare dinamică și nu statică.

Pe parcursul vieții trebuie să avem „duhul pocăinței”. Ar trebui să avem în vedere cum am fost creați de către Dumnezeu și cum am ajuns din cauza păcatelor. Citind cu atenție cartea Facerii, ascultînd învățăturile Bisericii și ale Părinților bisericești și văzînd cum trăiau Adam și Eva și ce au devenit după ce au păcătuit, atunci pocăința se va naște în sufletul nostru. Deci, cineva care a avut „duh” de pocăință pe parcursul vieții îl simte și în ceasul morții și chiar într-o mare măsură. Pe de altă parte, dacă pe durata vieții nu s-a căit, e greu de crezut că o va face în ultimul moment.

Duhovnicul meu, Mitropolitul Kallinikos de Edessa, a trăit cu aducerea aminte de moarte. Atunci cînd medicii i-au spus că are o tumoare pe creier s-a mărturisit imediat, și-a scris testamentul și s-a rugat cu credință de Dumnezeu, spunînd: „Poate că Dumnezeu mi-a spus
gata
. Nu mai am nevoie de tine”. A continuat să se roage, spunînd „facă-se voia Ta”. Și-a încredințat sufletul lui Dumnezeu, avînd parte de un sfîrșit liniștit, asemeni întregii sale vieți.

Prin urmare, chiar dacă oricine are în suflet o scînteie de iubire pentru Dumnezeu se poate căi în ceasul morții, ar fi mai bine să ne căim pentru păcatele noastre atunci cînd sîntem încă sănătoși, cînd ne putem curăța sufletul, adică să trecem de le iubirea de sine, la iubirea de Dumnezeu și de oameni, să transformăm iubirea egoistă într-o iubire altruistă.

După moartea omului, care sînt legăturile dintre suflet și lumea aceasta?

Deși sufletul este separat de trup, ipostasul omului încă mai există. Precum vedem în pilda bogatului Lazăr, el este conștient de statutul său, își cunoaște rudele care sînt încă în viață și le protejează. Astfel, după moarte, oamenii au grijă de cei dragi și se roagă la Dumnezeu pentru mîntuirea lor. Toate rugăciunile către sfinți se bazează pe acest adevăr. Bineînțeles, această legătură dintre suflet și persoanele vii este una spirituală, nu materială.

În
Apocalipsa
Sfîntului Ioan care descrie Sfînta Liturghie cerească putem vedea relația dintre oameni și sfinți și rugăciunile lor pentru noi. De aceea, Părinții bisericești vorbesc în Sfînta Liturghie despre această Sfîntă Liturghie necreată ce se săvîrșește în Ceruri, în Templul necreat. Prin intermediul Sfintei Liturghii pătrundem în atmosfera Liturghiei cerești și ne pregătim pentru ea. Fiecare simte iubirea și protecția sfinților, precum și a rudelor ce au părăsit această lume și își dorește să îi întîlnească. Un fiu duhovnicesc de-al meu era foarte fericit în ceasul morții pentru că, așa cum spunea el, avea să vadă această Împărăție Cerească. Așadar, sufletul continuă să

trăiască după ce părăsește trupul și nu intră într-o stare de inexistență. Dacă cineva a trăit în pocăință de-a lungul vieții, sufletul său, după ce părăsește trupul, va intra în această Sfîntă Liturghie cerească şi se va ruga ca un preot duhovnicesc pentru întreaga lume şi va aştepta învierea trupului. Apoi, sufletul va intra în trup și ambele vor participa la sărbătoarea Învierii Cerești.

Ce sfat ar trebui să dăm apropiaților, în ce privește atitudinea pe care trebuie să o avem în ziua sau în momentul morții atunci cînd cineva este pe moarte?

Procesul morţii este unul extrem de important pentru fiecare om, pentru că are în față fie drumul spre mîntuire, fie drumul spre pierzanie. Din păcate, în aceste condiții, majoritatea oamenilor au grijă numai de sănătatea fizică a rudelor și a prietenilor, fără să țină cont și de drumul spre eternitate. De aceea, ar trebui să avem grijă ca persoana aflată pe patul morții să se mărturisească, să primească Sfînta Euharistie, harul Domnului prin Sfîntul Maslu și să ne asigurăm că face tot ceea ce este creștinește. În special, ar trebui să fim alături de cel drag în ultimele momente ale vieții sale prin rugăciune. Nu trebui sa ne gîndim doar la faptul că ne pierdem ruda sau prietenul, ci că acesta trece de la un tip de existență (cu trup și simțuri) la un altul, fără trup. Așadar, în acel moment avem nevoie de multă rugăciune.

Îmi amintesc că în ultimele clipe de viață ale duhovnicului meu, stăteam lîngă patul său și nu mai puteam face nimic pentru el, decît să mă rog Domnului ca sufletul său să fie primit de către îngeri. O mătuşă de-a mea a crezut că eram trist atunci cînd mă rugam. Însă eu doar mă rugam, pentru că acel moment este important, este sfînt.

În general, trebuie să experimentăm zi de zi întrucît, așa cum ne învață Sfîntul Ioan Gură de Aur, viața este un „han”. Am intrat în acest han, trăim în el, dar trebuie să avem grijă să plecăm cu bună speranță, fără să lăsăm nimic în urmă, dacă nu vrem să pierdem ce am avut aici. Mai mult decît atît, toți creștinii ar trebui să înțeleagă că moartea a fost înfrîntă prin Cruce și prin Învierea lui Iisus Hristos, iar comuniunea cu Hristos este o continuă transcendență a morții și a fricii de moarte, că părăsirea trupului de către suflet este drumul spre Împărăția Cerurilor și spre întîlnirea cu Hristos, cu Maica Domnului și cu sfinții, iar sufletul se va întoarce la trupul ce va învia și va trăi veșnic, ducînd traiul pe care l-a dus și pe pămînt.

Sfîntul Maxim Mărturisitorul spune că de la momentul morții și în special după Judecata de Apoi există două posibilități: cei care sînt în comuniune cu Hristos vor trăi în „fericirea veşnică”, iar ceilalţi vor fi în „chinuri eterne”. Deci toată lumea se va bucura de o „viață veșnică”. Diferența este cine se va bucura de „fericire” şi cine va trăi în „chinuri”. De aceea, sfatul nostru pentru rudele și prietenii celor aflaţi pe patul morţii este să creadă în Hristos şi să aibă încredere că nu sîntem doar cetăţeni ai acestei lumi. ci sîntem mai degrabă nişte călători ghidaţi spre adevărata lor ţară, adică Împărăţia Cerurilor. Cetăţenia noastră este în cer. Ar trebui să ne umplem de dorinţa arzătoare pentru ţinutul ceresc.

(Traducerea şi adaptarea: Lucian Filip)